

PARTIZANĖS MONIKOS ALŪZAITĖS-ALDONOS, AUDROS DIENORAŠTIS

Marius Ėmužis
Vilniaus universitetas

Publikuojamas tekstas yra jaunos Lietuvos partizanės Monikos Alūzaitės-Aldonos, Audros¹ (1931–1997) dienoraštis, rašytas nuo dienos, kai ji prisijungė prie partizanų (1950 m. lapkričio 28 d.) iki kol užpuolę stovyklą dienoraštį paėmė sovietų saugumiečiai (1951 m. liepos 31 d.). Tekstas rašytas ranka, sąsiuvinyje langeliais. Dienoraštis saugomas Lietuvos ypatingajame archyve, M. Alūzaitės baudžiamosios bylos trečiajame tome².

Šis dienoraštis skiriasi nuo kitų Lietuvos partizanų dienoraščių. Jame nėra daug partizanų kasdienybės aprašymo, kovų apmąstymo, istorijų ir nutikimų ar partizanų „portretų“. Dienoraščio pradžia lyg žada tradiciškesnį dienoraštį, bet daugmaž po mėnesio stilius ir nuotaika kinta. Atsiranda namų ir šeimos ilgesio kamuojamo žmogaus pamąstymų. M. Alūzaitė kamuojama klausimų apie savo egzistenciją, apie jai ir šeimai tekusius likimo išbandymus. Visa tai ji užrašo dienoraštyje.

Pasitraukimas pas partizanus M. Alūzaitė tapo lyg įtraukimu į suaugusiųjų pasaulį – ji pirmą kartą paliko tėvų namus ir tą sprendimą priėmė be jų žinios. Dar pridėjus, kad ji įžengė į nepažįstamą ir pavojingą erdvę, kuria teko dalintis su menkai pažįstamais žmonėmis, ir tai, kad kankino nežinomybė dėl šeimos likimo, galime suprasti sunkoką jos dvasinę būseną ir užaštrintas, dienoraštyje užrašytas emocijas. („*Be to, man sunku priprasti prie šiurkštoko gyvenimo, kuomet buvau tik maloniam mamos prieglobsty ir nemačiau tikrojo gyvenimo veido, nepažinau žmonių, kurie taip dažnai už širdį akmeniu atsimoka. Bet tai tik retai pasitaikančios valandėlės. Kuomet pasineriu į darbą, užmirštu viską ir kartais neatkreipiu tinkamo dėmesio net į sarkastiškus, mano asmeniui taikomus atsiliepimus.*“)

Partizanai gyveno labai menkoje erdvėje. Tokiomis sąlygomis, pridėdant nelengvą dvasinę būseną, tarp kartu gyvenančių partizanų pasitaikydavo nesutarimų ar trinties. Monikos Alūzaitės dienoraštyje apie juos tik epizodiškai užsimenama, bet aišku, kad tie nesutarimai nelengvino jaunos partizanės nuotaikos. Bunkerio erdvėje buvo mažai privatumo, buvo sunku nuslėpti ne tik intymiausius veiksmus, bet ir mintis,

¹ Plačiau apie Moniką Aluzaitę žr.: ĖMUŽIS, Marius. *Partizanė. Monika Alūzaitė – moteris laisvės kovose*. Vilnius, 2020.

² Monikos Alūzaitės dienoraštis. *Lietuvos ypatingasis archyvas* (toliau LYA), f. K-1, ap. 58, b. 28598/3, t. 3, vokas nr. 6.

jausmus, būseną. Dienoraštis taip pat neiškilo privatus. Neabejotina, kad jį skaitė dalis kartu gyvenusiųjų bunkeryje, kurie, reaguodami į M. Alūzaitės mintis, kartais ką nors parašydavo. Gali atrodyti, kad tai liudija artimą partizanų santykį ir pasitikėjimą, bet veikiau atspindi ankštą partizanų gyvenimą bunkeryje, kur bendražygiai turėjo sugerti vieni kitų emocijas ir nuotaikas. Tai taip pat gali atrodyti kaip privatumo ribų peržengimas, bet dienoraštį galima interpretuoti kaip būdą palengvinti bendravimą – tai, kas susikauptavo viduje, kas didino emocinį atstumą, ką sunku būdavo išstarti garsiai, galėjo būti užrašoma ir paliekama perskaityti.

Tačiau ne tik tai. Ano meto jaunimas turėjo sąsiuvinius, kuriuose draugai rašydavo palinkėjimus, eilėraščius, piešdavo piešinius (kartais tai vadinta „atmintimis“). Todėl, iš vienos pusės, Monikos Alūzaitės dienoraštyje kovos draugų parašyti linkėjimai, reakcijos, eilėraščiai, galėjo būti tokių „atminčių sąsiuvinių“ išraiška. Bet iš kitos pusės, dienoraštyje buvo užrašyta ir gana intymių M. Alūzaitės pamąstymų, kurie nederėtų su tokiais, bičiuliams skirtų sąsiuviniais, „žanru“. Todėl dienoraštį ir galima traktuoti visų pirma kaip dienoraštį, o ne kaip „atminčių sąsiuvinį“.

Kai ką dienoraštyje M. Alūzaitė bandė nusišlepti – jame matyti kažkokių simbolių, galbūt naudotų kaip šifras. Ar buvo norima informaciją nusišlepti nuo kovos draugų ar nuo saugumiečių, jei dienoraštis patektų į jų rankas, nėra aišku.

Žemaičių apygardos štabas, kuriame tuomet dirbo ir M. Alūzaitė, 1951 m. vasarą persikėlė į stovyklą Užpelkių miške, kiek atokiau nuo tų vietovių, kur štabas veikė iki tol. Tačiau sovietų saugumas per agentus išsiaiškino atokią, pelkių apsupimą stovyklą ir negausiomis pajėgomis 1951 m. liepos pabaigoje ją užpuolė. Partizanai turėjo trauktis, palikę visus daiktus. Tarp paliktų daiktų buvo ir M. Alūzaitės dienoraštis. Saugumiečiai jį rado apvilktą laikraščio „Tiesa“ puslapiu. Valstybės saugumo ministerijos (MGB) pareigūnai dienoraštį išsivertė ir išstudijavo. Remdamiesi M. Alūzaitės niūriomis mintimis, jie padarė klaidingą išvadą, kad mergina nori „grįžti į legalų gyvenimą“. Tai tik paskatino suaktyvinti agentų veiklą prieš M. Alūzaitę ir jos šeimą. Taigi, dienoraštis tapo „operatyvine medžiaga“.

Teksto sutvarkymas. Dienoraštis kiek chaotiškas – nors didžioji teksto dalis rašyta Monikos Alūzaitės, tačiau, kaip minėta, esama ir kitų asmenų įrašų, todėl tai nurodoma tekste kaip pastaba. Siekiama, kad būtų iškart aišku, kur tekstą rašė ne M. Alūzaitė. Nuspręsta palikti ir įrašytus eilėraščius (ne tik savos kūrybos, bet ir poetų), kurie gali būti šaltinis analizuojant partizanų pasaulėjautą, estetišką skonį ar panašiai. Kiti komentarai (apie minimus asmenis, vietas ir pan.) rašyti išnašose. Tekstas publikuojamas su visa autentiška rašyba ir skyryba, naudotais simboliais (šifru), pabraukimais, taip pat palikti įvairūs atskyrimai punktyrais ar linijomis. Pažymėtos vietos, kur didesnės teksto dalys užtušiuotos po parašymo, bandant kažką nusišlepti (nedėti tik menki išbraukimai padarius klaidą).

THE DIARY OF THE LITHUANIAN PARTISAN MONIKA ALŪZAITĖ, AKA ALDONA OR AUDRA, 1950–1951

Marius Ēmužis

Summary

The material presented is the diary of the young Lithuanian partisan Monika Alūzaitė, aka Aldona or Audra (1931–1997), written from the day she joined the Lithuanian anti-Soviet armed resistance (28 November 1950) to the day when the partisan camp was attacked and the diary was taken by the Soviet security forces (31 July 1951). The text is handwritten in a squared notebook. The diary is kept in the Lithuanian Special Archives, as part of Monika Alūzaitė's criminal file.

This diary differs from other diaries written by Lithuanian partisans. It does not contain many descriptions of the partisans' everyday life, reflections on their battles, stories and incidents, or 'portraits' of the partisans. The first pages seem to suggest a traditional diary, but after a month or so, the style and the mood change. The reflections of a woman longing for her home and family appear. Monika is plagued by questions of her own existence, about the trials and tribulations she and her family face. She writes about all this in her diary.

For Monika, joining the partisans was like being propelled into the world of adulthood: she left her parents' home for the first time, and she made the decision without their knowledge. If we add to this the fact that she entered an unfamiliar and dangerous milieu, which she had to share with people she barely knew, and the fact that she was tormented by the uncertainty of her family's fate, and we can understand her difficult spiritual state and the heightened emotions recorded in her diary.

The partisans lived in rather closed spaces. In these circumstances, added to the difficult spiritual condition, disagreements or friction occurred between partisans living together. Monika Alūzaitė's diary mentions them only episodically, but it is clear that these disagreements did not improve her mood. There was little privacy in the bunker, and it was difficult to conceal not only the most intimate actions, but also thoughts, feelings and states of mind. The diary did not remain private either. It was undoubtedly read by some of those who lived in the bunker with her, who sometimes wrote something in response to Monika's thoughts. This may seem to indicate a close relationship and trust between the partisans, but it rather reflects the cramped life of the partisans in the bunker, where comrades had to put up with each other's emotions and moods.

Monika tried to conceal some things in the diary, indicated by the presence of symbols, perhaps used as a code. It is not clear whether the intention was to conceal the information from her comrades-in-arms, or from Soviet security agents, in case the diary fell into their hands.

In the summer of 1951, the Žemaitija District Headquarters, where Monika Alūzaitė was working at the time, moved to a camp in Užpelkiai forest, in western Lithuania, some distance away from where the headquarters had been operating until then. However, Soviet

security agents found out about the remote camp surrounded by marshes, and attacked it with a small force at the end of July 1951. The partisans had to flee, leaving all their belongings behind. Among the items left behind was Monika Alūzaitė's diary. The Soviet security agents found it covered with a page of the newspaper *Tiesa* (the Lithuanian version of *Pravda*). The diary was translated and studied by Soviet security officers. On the basis of Monika's gloomy thoughts, they concluded erroneously that the girl wanted to 'return to a legal life'. This only led to an intensification of the agents' activities against Monika and her family. Thus, the diary became 'operational material'.

1950-ieji m.

Lapkričio 28 d.,

1.12 val. nakties.

Pirmą valandą nakties su dviem partizanais A. ir L.³ atėjome į Ukmergę⁴. Naktis ir rūkas miego patale gaubė miegančią žemę. Pradėjo lynoti.

Grįžę radome vieną R.⁵ Pasisveikinome ir pasikeitę keliais žodžiais tylėjome. L. ir A. nuėjo miegoti, o R. rašė mašinėle ir man teko skaityti. Nebuvo gaila laisvo gyvenimo. Jaučiau užuojautą ir pagarbą šiems tiek daug vargo ir nemigo patyrusiems Tėvynės sūnums.

Gruodžio 13 d.,

trečiadienis.

Šiandien Ukmergėje priėmiau partizaninę priesaiką. Dieve, duok, kad aš šventai ją vykdyčiau.

293

Gruodžio 28 d.,

ketvirtadienis.

Iš partizaninio gyvenimo patys geriausi atsiminimai liks apie Δ ⁶.

Kalėdas praleidome Ukmergėje.

1951-ji metai.

Sausio 3 d.,

trečiadienis.

Δ man pr.⁷ pirmą kartą. Įspūdis teigiamas. Rezultatai pokolkas neaiškūs. Viską parodys ateitis. Įdomu...

Sausio 14 d.,

sekmadienis.

Apleidome Ukmergę ir persikėlėme į Vilnių⁸. Maloniai mus priėmė į savo prieglobstį niūrios, šaltos sienos. Kodėl aš trokštu šį vakarą vienumos?... Gi todėl, kad

³ Tikslių tapatybių nustatyti nepavyko. Tikėtina, kad „L“ – tai Žemaičių apygardos partizanas, apygardos štabo narys Liudas Rekašius-Vėtra (Monikos Alūzaitės tekstuose dažnai įvardytas ir visu vardu). „A“ – tikėtina, yra partizanas „Antanas“, tačiau jo tapatybė nėra aiški.

⁴ Bunkerio kodinis slapyvardis. Bunkeris buvo netoli Žaduvėnų kaimo, miškelio brūzgynuose, šalia rėmėjo Prano Barausko sodybos.

⁵ Tikėtina, kad tai Žemaičių apygardos vadas Vladas Montvydas, tuomet turėjęs „Rimanto“ slapyvardį.

⁶ Nėra aišku, ką slepia trikampio simbolis. Jis dienoraštyje išnyra dar bent kartą.

⁷ Ką reiškia šis sutrumpinimas, nėra aišku. Atsižvelgiant į tolesnių įrašų kontekstą, tikėtina, kad tai susiję su kokių nors romanu, susižavėjimu ar panašiai. Prieš išeidama partizanauti Monika Alūzaitė bendravo su klasės draugu Justinu Pilipavičiumi. Žr.: ĖMUŽIS, M. Op. cit., p. 43–49.

⁸ Bunkerio, įrengto sename svirne, kodinis slapyvardis.

buvo paliesta pati paslaptiniausia širdies kertelė... Nuoširdumas ne pinigai, tačiau viską perka!

Pastaba: toliau mėlynu rašikliu užtušuota eilutė

Sausio 15 d.,
pirmadienis.

Vienui viena su savo mintimis. Ar pajus bent vienas šį vakarą, kad aš savo dvasia kartu su jais?... Ar jie nors kada supras mano troškimą, atspės mintį? Kažin...

- Citata iš L.L.⁹ „Dienos slenka taip palengva, kaip kokie šešėliai: ūkanotos, lietingos, tiesiog sunku įsivaizduoti. Man pabodo jos. Bet juk gyvenimo sulaukyti negalima. Jis slenka, kaip įšėlusį jūrą ir ką atneš rytojus – sunku pasakyti: gal išauš šviesus rytas, o gal labai apsiniaukęs ... (50.12.19).

294

Sausio 16 d.,
antradienis.

Grįžęs apsirgo R. Hm... Gaila... Bet ką padarysi... Rašome „M.G.¹⁰“ Visą dieną monotoniškas mašinėlės tarškėjimas, slegianti tyla.

Sausio 22 d.,
pirmadienis.

Visur tylu tylu. Medžiai susigužę klausosi ir bijo pajudinti šakas, bijo nutraukti tą rimtą tylą. Atskridusi varna nutūpė į medį, pajudino šakas, ir žemėn nukrito lengvutis sniegas, tarsi motinos ašaros... Ir vėl tylu, ramu.

Pirmą kartą pasijutai, kaip trūksta mamos. Esu vieniša, atskirta. Kaip pasiilgau jos glamonėjančios rankos, meilaus žodžio, žavios šypsenos... Taip visur jaučiuosi svetima, niekam nereikalinga, gal būt tik kai kam pajuokos objektu. Mama, o kur šiandien Tu? Kokios mintys slegia Tavo tokios sunkios gyvenimo naštos prislėgtą krūtinę? Išsiveržia ne vienas tylus atodūsis, ne viena tyli ašara nukrinta į gimtąją žemę ir Tu ją slepi, kad niekas nepamatytų. Suprantu Tavo kančią ir meilę man. Bet, mama, būk rami ir neraudok gūdžiomis naktimis, kada skausmas varsto širdį. Ką padarysi, kad Dievas skyrė lietuviams tokią dalią. Aš prižadu, mama, dirbti pavergtai Tėvynei tiek, kiek leis jėgos ir ištvėrmė. Argi aš galėjau likti pasyvi ir abejinga Tėvynės šauksmui, argi aš galėjau į visa tai šaltai žiūrėti?... Ne! Tavo įdiegta meilė Tėvynei išaugo į galingą, nenumaldomą norą aukotis dėl Jos laisvės ir kovoti iki pergalės. O jeigu ir netektų išvysti laisvės rytmečio, brangi mama, neliūsk ir neraudok. Juk kiek jau daug mūsų brolių ir sesių žuvo kryžkelėje į laisvę... Tad, jeigu ir man tektų tokia dalia – priimk ją ramiai ir be skausmo. Dievas žino, ką daro!

⁹ Tikėtina, cituojamas laiškas. Laiško siuntėjo tapatybė neaiški.

¹⁰ Žemaičių apygardos štabo leidinys „Malda Girioje“.

Tik, mama, man ilgu Tavęs, liūdna, nes žinau, kad daug kenti. Be to, man sunku priprasti prie šiurkštoko gyvenimo, kuomet buvau tik maloniam mamos prieglobsty ir nemačiau tikrojo gyvenimo veido, nepažinau žmonių, kurie taip dažnai už širdį akmeniu atsimoka. Bet tai tik retai pasitaikančios valandėlės. Kuomet pasineriu į darbą, užmirštu viską ir kartais neatkreipiu tinkamo dėmesio net į sarkastiškus, mano asmeniui taikomus atsiliepimus¹¹.

Sausio 28 d.,
sekmadienis

Antanas liepia užrašyti, kad šnapsą gėrėm, tačiau tas turi būti paslapyje ir aš to nerašysiu.

Sekmadienio vakaras. Pūga. Vėjas dejuoja, šniokščia, tartum vieniša motina šį ilgesingą vakarą, sėdėdama viena ir mintimis klysdama pas savo vienintelį sūnų ar dukrą, nežinodama kokį likimo ranka šiandien atskleidė puslapį.

Nors žemė gražiai papuošta baltučiu sniegu, tačiau joje ne visa taip gražu ir miela. Kaip daug nors ir gražiame žemės apdare, tačiau žmonės, mindą Tėvynės veidą, labai labai sunykusia morale. Kaip gaila! Dieve! Kodėl Tavo tvariniai taip pamynė viską, kas dora, gera, gražu ir didžiuojasi tuo, jog jie „mandrūs“ savo nepadoriomis kalbomis, netinkamais poelgiais. Ir dar jie Tavęs maldauja ir prašo malonių, kalba, jog „taip nuoširdžiai myli“ ir t. t. Tu dar kantrus, kad iki šiol laikai tokius nedėkingus tvarinius.

Man teko užtikti diemedį, kuris augo atskirtas nuo savo draugų, vėjo ir audrų draskomas, kiekvieno praeivio laužomas. Jis dienas naktis ilgėdavosi saviškių, ieškodavo užuovėjos nuo piktų vėjų ir nedėkingų žmonių, kurie laužydavo jo šakas tam, kad rastų sau malonumą ir truputį pasidžiaugę nusviestų į purvyną, kaipo nebetinkantį. O kaip tie nedėkingi padarai nesupranta, jog ir jis nori gyventi, nori džiaugtis gyvenimu.

Šalia jo augo ažuolas. Vargšas diemedis, neturėdamas kam pasiguosti, ilgesingais vakarais nutarė išlieti savo skausmą tokio pat likimo draugui ažuolui. Ir kada nutildavo dienos triukšmas ir žmonės nebeskaudindavo ir nebedraskydavo diemedžio širdies, tada jis tyliai tyliai prisiglausdavo ažuolo šakelių, kuždėjo jam apie sunkią dalią, apie žmonių egoistiškumą, nedėkingumą. Kada išgirdavo artinantis žmogaus žingsnius, jie abu krūptelėdavo ir atsitolindavo vienas nuo kito. Po to vienodas likimas juos vėl suartindavo. Dabar džiaugės diemedis, jog jis nebevienas, jog surado likimo draugą, savo gyvenimo kelio bendrakeleivį. Bet neilgai taip tęsės ir likimas vėl iš diemedžio pasityčiojo.

Negrįžtamai bėgo dienos, neatnešdamos nieko nauja. Ažuolas kasdien darėsi išdidesnis. Matyt, įkyrėjo jam girdėti diemedžio skundą ir nusivylimą, kuomet jis jautėsi puikus, išdidus, galingas. Kasdien stiepėsi į viršų, išdidžiau kėlė galvą ir nebenorėjo klausytis priglaudęs savo šakas prie diemedžio, jo skausmo ir kančios.

¹¹ Kiti keturi dienoraščio lapai buvo išplėsti iš sąsiuvinio. Juos pavyko rasti kitoje byloje. Jie buvo panaudoti kaip M. Alūzaitės rašto pavyzdys, grafologinei ekspertizei. Žr.: Agentūrinė byla „Šatrija“ apie Žemaičių apygardos štabo narius. *LYA*, f. K-30, ap. 1, b. 135, vokas nr. 322, l. 322-8 – 322-9 ap.

Pagaliau ažuolas visiškai paniekino diemedį, paliko jį liūdintį, o pats iškilo į viršų, pagrobdamas visą gyvenimo saulę ir leisdamas nykti ir liūdėti vienišam diemedžiui jo šešėlyje. Ir taip ažuolas, jausdamasis galingas, savo šakom rodydavo praeiviams sunykusį diemedį ir patenkintas niūniavo tą pačią dainelę:

– Žiūrėkite, koks jis sunykęs ir¹² negudrus. Taip ilgai jis drumstė mano ramybę, tad aš jį palikęs, iškilau į viršų. Tegu žūsta ir tenyksta mano šešėlio pavėsyje! Aš galingas ir puikus!..

Tik dabar Diemedis suprato, koks pasaulis. Kiekvienas tik rūpinasi ir didžiuojasi savimi. Ramiai ir tyliai sutiko dabar su likimo valia. Niekam nieko nebesakė, niekam nebesiguodė. Tik kada vidurnakty visur būdavo ramu ramu ir pailsęs užsnūsdavo galingasis ažuolas, jis susigūžęs tyliai tyliai šnarėjo savo skausmą gimtajai Žemei, kuri vienintelė jį besuprato. Tokiomis valandomis ištikimoji Žemė dar stipriau suspausdavo jo šaknis, tvirčiau prispausdavo prie krūtinėmis ir jį liedsdavo šaltomis, bet neapgaulingomis, nekalbančiomis klastos lūpomis. Tokiomis valandomis diemedis jausdavosi laimingas, ramiai atsiduodavo gimtosios Žemės glėbin ir viską viską pamiršdavo. Taip jis trokšdavo kuo ilgiau pabuvoti Jos glėbyje, prašydavo nakties, kad ji nebudintų gamtos ir nedėkingų gyventojų, kurie vėl stengsis įskaudinti jo sielą, stengsis priversti jį gyventi vėl nedėkingu gyvenimu.

Šitomis džiaugsmo valandomis diemedis skelbė visam pasauliui:

– Žemėje yra laimė! Nevisur ir nevisada taip niūru ir pilka. Tik svarbu surasti tai, kas tą laimę suteikia, būtent: tikras, nuoširdus, pikto netrokštąs ir kurio lūpos nekalba tų iškilmingų, bet kartu apgaulingų posakių, draugas. Tokiu draugu aš atradau savo gimtają Žemę. Mano skausmo ir ilgesio valandomis neišjuokia Ji manęs, bet dar stipriau prispaudžia prie krūtinės, dar tvirčiau spaudžia mano lūpas. Kada rytą, bundant gamtai, man krinta tylios sidabro ašaros, tai Ji, ta ištikimoji Draugė, rūpestingai jas paslepia savo prieglobstin nuo nedėkingų padarų, kad jie neišskaitytų manyje skausmo, nesuprastų manęs, nes visada į žaizdotą širdį sviedžiamas akmuo. Ir aš vėl šypsausi, atrodau ramus, nes žinau, jog mano geroji Draugė – Žemė neapleis manęs ir amžiams priglaus į savo prieglobstį. Ji man bus ištikima, neapvilsiu ir aš Jos. Mano ištikimybės Jai niekas neišplėš!

Taip, žemėje Laimė yra!

Vasario 2 d.,
penktadienis

Daug triukšmo dėl nieko!

¹² Nuo šios vietos tekstas vėl yra iš dienoraščio, saugomo Monikos Alūzaitės baudžiamojoje byloje.

Vasario 6 d.,
antradienis.

Neteisinga yra likimo ranka: vieniems gyvenimo kelią rožėmis nukloja, kitiems erškėčius ir akmenis.

Vasario 7 d.,
trečiadienis

Gavau nuo Mamos laišką. Dieve! Kaip aš jos pasiilgau! Dabar supratau, kad brangiausia pasaulyje tai yra motina ir jos niekas nepakeis. Kaip dažnai aš mintimis su ja, norėčiau būti šalia jos, surinkti tas tylas jos ašaras, norėčiau būti jai padėjėja sunkiame gyvenimo kelyje. Bet ką padarysi, kad teko Ją palikti liūdinčią ir raudinčią. Juk Jai paliko dar dukტę ir sūnus, o Tėvynei Motinai šiandien reikia daug daug sūnų ir dukrų. Tad, mama, gyvename ne tam, kad būtume apmirę ir plauktume kartu su tomis masėmis. Ne! Mūsų uždavinys – prasiveržti į priekį ir keliauti audringu gyvenimo keliu su daina, neatbojant visų sunkumų.

Džiugu, kad Liudas¹³ mane supranta ir pritaria man. Nors tiek esu patenkinta.

Kodėl dabar taip nyku, nyku... Dieve, kas supras šitą mano vieatvę, kas, oi, kas... Niekas. Gal tik šios pilkos, niūrios sienos, kurios „geraširdiškai“ laiko savo glėbyje. Kokia aš būčiau laiminga, kad šią valandą neturėčiau širdies ir jausmų, nes tik bejausmis žmogus visai tai galėtų ramiai pernešti.

Aš juokiuosi, nes raudoti geidžiu. Tik ne čia, ne tuojau.

_____ " _____

Vasario 13 d.,
antradienis
Vakaro vienuolikta valanda

Likimas kaskart vis labiau tyčiojasi ir baigia pripildyti skausmų taurę!...

¹³ Liudas Rekašius-Vėtra, tuomet Žemaičių apygardos štabo narys.

Vasario 15 d.,
ketvirtadienis

Šiandien tokios svarbios metinės! Prisimenu, tai buvo per trečią pertrauką. Į klasę įėjo Ir¹⁴, ir mane pasišaukė. Įėjome į agitpunktą, užsirakinome duris. Tą kartą ji man padavė pagrindinės spaudos numerį. Tai diena, nuo kurios aš atradau tą kelią, kurio ieškojau ir ilgėjausi.

Vasario 16 d.,
penktadienis

298

Grįžo L. ir A. ir papasakojo, kad žuvo (II.09¹⁵) Bedalis, Otonas¹⁶ ir dar du laisvės kovotojai. Tai skaudus ir baisus smūgis. Dieve, kada pasigailėsi savo vaikų ir kada nebeliesis lietuvių kraujas upeliais?... Nejaugi dar nenuplovė lietuvių kalčių pralietas kraujas?...

Vasario 19 d.,
pirmadienis

Mačiau, kaip krito pavargusi snaigė į žemę, norėdama su kitomis apdengti purviną žemę, kurios baurumo neįstengia net šalčiai sukaustyti.

Vasario 22 d.,
ketvirtadienis

?!
Kokia paini tikrovė!

Kovas 2 d.,
penktadienis

Pastaba: Toliau daug užtušuoto teksto

¹⁴ Tikėtina, kad turima omenyje Irena Makuškaitė, Monikos Alūzaitės lietuvių kalbos mokytoja.

¹⁵ Data įterpta.

¹⁶ Tai 1951 m. vasario 10 d. Čepaičių kaime, Varnių rajone, žuvę Vakarų Lietuvos (Jūros) srities vadas Vaclovas Ivanauskas-Gintautas, Leonas, Otonas, srities štabo Organizacinio skyriaus viršininkas Stasys Gedvilas-Bedalis ir srities vado adjutantas Šarkauskas bei civilis gyventojas. Žr.: *Vakarų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas: Kęstučio, Prisikėlimo, Žemaičių apygardos*. Parengė Edita JANKAUSKIENĖ, Rūta TRIMONIENĖ, Dalius ŽYGELIS. Vilnius, 2010, p. 216.

Pastaba: data dienoraštyje peršoka atgal

Vasario 3 d.,
] Δ [užtušuota] ne.

Vasario 9 d.,

Vargše, mama, kodėl Tu tiek daug kenti dėl manęs? Neliūsk, nes žinok gerai, kad neverta per daug lepinti vaikus. Gyvenimas to nepripažįsta.

Nuo šio laiško, mama, prižadu kitaip tvarkyti savo gyvenimą. Nebeveiks manęs menki sukrėtimai ir nebebūsiu tokia jautri, nes gyvenime tai nereikalinga. Geriau būti nesuprastai, negu suprastai ir pajuoktai.

1951 baland 3 d.
antradienis

Geriau žiauri tikrovė, negu baisi nežinia! . .

balandžio 7 d.,
šeštadienis

Kadangi esu nesugyvenama, 1951 m. balandžio mėn. 7 d., su sesute Rima¹⁷ padavėme sutartį, kad kai teks susipešti, tai neprivalome išbraižyti viena kitai akis. Šią sutartį patvirtiname parašais.

Rima
Audra

(Pieštuku): Tvirtinu (parašas)
Pirminkas

Pastaba: Toliau devyni dienoraščio puslapiai parašyti kita rašysena. Rašė Ignas Čėsna-Benamis, Žentas.

Vieną vakarą...

Kažkur armoška gailiai pravirko
Džiaugsmo nebėra jau...

¹⁷ Partizanė Rima Lukšaitė-Kurapka, Žemaičių apygardos štabo narė.

Eitum išsiverkt su vėju, –
Gal būtų lengviau?..

Ir liūdnas žvilgsnis laukais nuklysta,
Sieloje ilgesys.....
Niekados man skirtos laimės
Nieks nesugrąžins.

Nors ir ledynai sukaustė žemę –
Širdis pilna liepsnos, –
Kol krūtinė mano plaks
Mylėti nenustos

„Birutė“¹⁸, Kovų metai.

Keletas minčių ir gyvenimo išminčių

Didžiausią nuostolį patyrę turime apžvelgti kas dar galima išgelbėti.

- - -

Visų brangiausias žmogui – gyvenimas. Jis gauna jį vieną kartą ir išgyventi jį reikia taip, kad nebūtų kankinamai skaudu dėl betiksliai praleistų metų, kad nedegintų gėda dėl smulkmeniškos ir niekingos praeities.

- - -

Kas nežino savo vertės, to ir kiti neįvertina.

- - -

Nėra didesnio meno kaip juoktis, kada iš skausmo sprogsta širdis.

- - -

Visuomet laimėsi gyvenime, jeigu nepaisysi pirmo nepasisekimo.

- - -

Mirtis atrodo žmogui žiauri, bet kartais gyvenime žiūrime į ją kaip į vienintelę išeitį ir šaukiamasi jos, bet... ji ateina dažniausiai tada, kada mėginame pakilti į gyvenimą.

(parašas) Benamis

1951.02.26

„Birutė“

¹⁸ Bunkerio, įrengto šalia rėmėjo Antano Butkaus tvarto, kodinis slapyvardis.

Gyvenimo rauda

Sėdžiu pas krosnį aš vienas,
Krosny blaškos liepsna,
Ašara vilgo blakstienas –
Ašara – draugė sena.

Prabėgo jau daugelis metų
Ir daugel sapnų sapnavau
Širdis mylėti atprato
Šiandien be meilės esu.

Nusilpusios jėgos jau mano,
Gęsta krūtinėj šviesa.
Laimė svajota prabėgo
Artinas naktis juoda.

Gyvenimo mano žvaigždutė
Kasdiena vis leidžias žemyn
Ir mirties šešėliui prie karsto
Po žingsnį vis žengia artyn...

51.02.26

Okup. Lietuva

Varijantas iš Strausso „Wiener blut“

Meile niekad nežaisk, –
Nuoširdžiai tu manęs paklausyk,
Jauną širdį suprask,
Kuri myli tik pirmąjį syk!

Gal ir tu jau kada
Suklupsį po ta meilės nata
Ir suprasi tada
Tuos žodžius užmirštąja gaida

Bėk, kentėti sunku
Sieloje kai naktis audringa, –

Vietoj [nejskaitoma] jausmų
Vien tik skausmo niūrioji dalia.

Benamis
1951.02.26

„Birutė“

Aldona¹⁹,

Eini, tikėdama parnešt į žemę
Užburtą žvaigždę mėlyno dangaus;
Keliauk – skubėk, kai bus juodai aptemę,
Varpai kelionėj maršo nebegaus...

Benamis
51.02.26

„Birutė“

Mano gimtinė²⁰

Laukas, kelias, pieva, kryžius,
Šilo juosta mėlyna,
Debesėlių tankus išas
Ir griaudi, griaudi daina

Bėga kelias ir berželiai
Linksta vėjo pučiami
Samanotas stogas žalias
Ir šuns balsas prietemy

O toliau – paskendęs kaimas.
Tik žiogeliai tarp klevų
Šlama liepos tokia laime,
Toku ilgesiu giliu.

¹⁹ Monika Alūzaitė-Aldona.

²⁰ Tai Jono Aisčio eilėraštis „Peizažas“ (Kaunas, 1929-10-29) iš rinkinio „Eilėraščiai“, 1932 m.

Tik sukrykš, lyg gervė, svirtis
 Suaidės daina klevuos...
 Gera čia gyvent ir mirti,
 Gera gimti Lietuvoj!

51.03.05

„Birutė“

Kadaise...²¹

Kalnai, kur dainavo, upeliai klegėjo,
 Kur aš mažutėlis laksčiau
 Pušėlės, lyg rūtos lingavo nuo vėjo
 Ir kilo aukščiau – vis aukščiau.

Ir šiandien tie patys upeliai dainuoja
 Ir šiandien ten gera, ramu.
 Tie patys laukeliai, šilai, uogienojai,
 Tik aš nebe tas jau esu.

Kaip būdavo gera po liepom šakotom
 Nuvargusią galvą priglaust
 Ir rytą auksinį, palaukėm rasotom
 Nubristi lig pačio dangaus.

Kaip sužeistas žvėris, kaip nublokštas aras
 Iš miesto į miestą suku
 Ir vieno tetrokštu, o Viešpatie geras,
 Numirti Tėvynės laukuos.

51.03.05

„Birutė“

²¹ Tai lietuvių liaudies dainos žodžių motyvai, tačiau kai kurie žodžiai ar eilutės pakeistos.

Romansas

Per padangę tyliai plaukia mėnulis,
Dažo žemę žalsvai gelsva šviesa.
Sodo medžiuos tyliai vėjas užgrojo
Ir girdėt naktigonio daina...

O aš laukiu Tavęs
Su ilgesiu didžiu
Priskynęs puokštę Tau
Baltųjų jazminų

Ten, sodo gilumoj,
Mėnulio apšviesti
Aš išdainuosiu Tau
Savąjį ilgesį

Bet melavai,
Kad man sakei,
Kad mūsų meilė truks ilgai
Kai ant tavojo stalo
Vysta jazminai,
O tu jau savo širdį
Kitam atidavei

Bet nesupyk
Ir paklausk
Dar Tu mylėsi daugel syk
Prabėgo mūsų meilė
Vėl kita ateis
Iš vieną kartą tavo
Širdis susižeis.

„Birutė“
51.03.05

Siek tai, ko vyzdys nepasiekia,
Laužk tai, ko protas nepajėgia.

(A. Mickevičius²²)

²² Iš Adomo Mickevičiaus „Odė jaunystei“ (1820 m.). Dažniau žinomas šis Eugenijaus Matuzevičiaus vertimas: „Žvelk ten, kur nepasieks akis, / Laužk tai, ko nepajėgs ir protas: / Jaunyste, aras tu sparnuotas, / Ir nieks tavęs nesulaikys!“

Erinnerung

Willst Du glichlirch sem im Leben,
 Prage bei zu ande glich
 Denn die gliche, die wu geben
 Kehrst ins emge Herz zuruck.

Du Aldona

Vom Benamis

5 Marzens, 1951 jahr

Basa mergyt, o tiek spyglių
 Ant žemės čia pabirę
 Kai skrieji paukštes takeliu
 Palaukėmis į girią.

Sužeis Tau kojas, o širdy
 Burnosi prieš likimą
 Čia žaidžia saulės spindulys
 Aikštelėje pušyno.

Basa mergyt, o tiek spyglių
 Ant žemės čia pabirę
 Bet aš surinkt viską galiu
 Ant tako paliai girią

Pastaba: toliau vėl rašyta Monikos Alūzaitės.

1951. IV. 11,
 Trečiadienis.

Kodėl žmonės tiek daug daug meluoja?! Ir ką gi tu nori laimėti?!

1951. IV. 13 d.
 Penktadienis.

Kas tą širdgėlą juodą supras,
Kas į širdį kelius man atras,
Kai aplinkui nėra net gėlės?...

Nemažas pasikeitimas pastebėtas
tarp 14 ir penkioliktos dienos (prisiminimas)

1951. IV. 17 d.
Antradienis

Nusilpusios jėgos jau mano
Gęsta krūtinėj šviesa
Laimė svajota prabėgo!
Artinas naktis juoda...
 Gyvenimo mano žvaigždutė
 Kasdieną vis leidžias žemiau
 Ir mirties šešėliai prie karsto
 Po žingsnį vis žengia arčiau.

Koks skaudus ir erškėčiuotas žmogaus gyvenimo kelias.

1951. IV. 23 d.,
pirmadienis

Šiąnakt vėl sapnavau „Tave“. Mačiau ašarotas akis ir „Tu“ norėjai man kažką sakyti, bet aš „Tave“ atstūmiau. Paskui „Tu“ nuskynei baltą astros žiedelį ir jį padovanojai man, kuris tuoj virto raudonu. Tada „Tu“ pradėjai verkti ir man tarei: „Ją nudažė tavo kraujas...“

.....

Sakyk, kodėl gyvenimo tikrasis kelias taip dažnai susikryžiuoja su šunkeliu, kodėl šiandien visur tenka atsimušti į ledinę sieną? Kodėl šiandien žmonių lūpos kalba viena, o širdis visai priešingai diktuoja, kodėl akyse žmonės tokie geri, pasiryžę būti tikrais broliais, o už akių... skaudu...

“

Pas vieną nepavyzdinę mergaitę buvo darželis. Jame augo daug gražių gėlių, tačiau jos visos buvo apaugusios piktžolėmis, negaudavo pakankamai saulės ir vyto dar pilnutinai neužaugusios, krito jų jaunučiai, vos pražydę žiedeliai. Tarp tų apleistų gėlių augo rožės krūmelis, kuris kažko ėmė ir pradėjo nykti. Ši nepavyzdinga mergaitė atėjusi apžiūrėjo jį ir nutarė jį išrauti ir išmesti laukan, kad jis nepakenktų kitiems. Ir ji taip padarė, nors buvo galima to išvengti, tik truputį reikėjo nuoširdumo.

————— “ —————

Pastaba: toliau rašė Liudas Rekašius-Vėtra.

Kaip ir tas vėjas²³.

Vasara buvo... Jūra kvatojo.
Buvo saulutė – buvo draugai.
Dabar tu vienas eini, sustoji...
Tarsi paklydai ar pavargai.

Eini, sustoji... skundžias alėjos,
Kaip jos nemėgsta drėgno rudens
Klausais: gal meilė pamario vėjais
Balta žuvėdra pasivaidens

Sumerk blakstienas – ir aš ateisiu, –
Tai išbučiuosiu plaukus gelsvus –
Be pareigos ir be jokių teisių, –
Kur ir tas vėjas – jaunas, gaivus.

Ukmergė
Vėtra

51-IV-11-d.
Sesutei Audrai

Žmogaus gyvenimas susideda iš
Septinių stygų, kurių šešios
Skamba skausmu, o tiktai viena
Džiaugsmu.

„Ukmergė“
51-IV-14-d.

²³ Salomėjos Nėries eilėraštis iš rinkinio *Per lūžtantį ledą*. Kaunas, 1935, p. 29.

Pastaba: toliau rašė Monika Alūzaitė.

1951. IV. 23 d.,
Pirmadienis

Iš dienoraščio lapą išplėšti arba jį užtušuoti galima, tačiau niekas neįstengs išplėšti arba užtušuoti širdies lapą, į kurį įrašė skausmą ir kančią...

1951. IV. 25 d.,
trečiadienis

Vėtra siaučia ir pranašauja netolimą „audrą“.

1951. IV. 29 d.
sekmadienis

Šis – tas ten. Daug (neaiškus simbolis). Gyvenimo ^

1951. V. 2 d.,
trečiadienis

Nuo šios dienos pasižadau būti švelnesnė, nes to pageidauja Rima, kuri čia pasirašo.

Jei pažado nevykdysiu, tai sesutė Rima turi teisę nubausti taip, kaip ji norės.

Rima
Audra

1951. V. 4 d.,
penktadienis

Šiandien sukanka lygiai 20 m. Palieku juos praeityje ir žengiu į naujus savo 21 gyvenimo metus, su naujais pasiryžimais ir užsimojimais.

1951. V. 6 d.
sekmadienis

309

Susitikimas su L. ir St.²⁴ Nevisuomet taip yra, kaip rodo išorė. Daug, oi, daug kartais tenka suvaidinti gyvenime, šypsotis pro ašaras, kuomet širdį drasko skausmas. Ir žmonės tiki tuo, ką mato, tačiau giliau pažvelgus jie nustebtų, bet... jie nemoka giliau įžvelgti.

1951. V. 9 d.
trečiadienio vakaras, 10:30 val.

Ne viskas taip gražu, kaip pasakoje ir ne viskas taip sklandu, kaip ekrane!
Gyvenimas rieda daugtaškiais...

Gerai, aš neverksiu; man nieko negaila!
Gailėti savęs jau senai atpratau.
Išplėšėt man viską šioj žemėj brangiausia
Pasiimkit ir trupinius saulėtų svajužių!

1951.V.10 d.
ketvirtadienis

Kada viskas skęsta
Vakaro tamsoje;
Pasakyk, ko gelia
Širdį vienumoje?...

.....

²⁴ Neaišku, kokie asmenys minimi.

Vakaro 12 val.

Nebūk per daug saldus – prarys, nebūk per daug kartus – išspiaus!

1951 m. V. 11 d.,
penktadienis

Jam buvo maloni išdaiga, o jai – dar vienas pliusas, kuris patvirtina matomus faktus.

.....

Nors pūs šiaurus vėjas,
Draskys medžių lapus.
Bet Tavęs, brangioji, nepamiršiu,
Kol eisiu į kapus.
(iš M.²⁵ laiško)

310

Šypsokis, nors būtų nyku, nieks nesupras skausmų tavų!

Sviesk žodžius, kokius tik bežinai blogiausius, o aš juos priimsiu...

1951 m. V mėn. 15 d.
antradienis

[neaiškūs simboliai-šifras²⁶] savo elgesiu panašus į [neaiškūs simboliai-šifras]. Jį žmonės taip pat tokiu laiku, ir jis toks yra, nes nenuslepiami „motyvai“.

([neaiškūs simboliai-šifras] Žodžiai)

1951. V. 16 d.,
trečiadienis.

Šiandien padedu kryžių ant praeities kvailysčių ir toliau gyvensiu daugiau vadovaudamasi protu.

²⁵ Tapatybė nežinoma.

²⁶ Justinas Pilipavičius, M. Alūzaitės bendramokslis, prieš Moniką pasitraukiant pas partizanus, davė jai primityvų šifrą. Tikėtina, kad ji naudojo šį šifrą. Tačiau neaišku, nuo ko šifravo. Dienoraštyje minėdama asmenis, Monika vartojo jų slapyvardžius, kartais vardų ar slapyvardžių inicialus (tiesa, Rimą Lukšaitę ir Liudą Rekašį kartais pavadindavo vardu). Todėl toks šifro naudojimas gali būti noras paslėpti asmenis nuo kitų partizanų, skaičiusių dienoraštį.

Nebesuprantu gyvenimo nei žmonių. Kokia priežastis mus verčia gyventi, kovoti dėl ryt dienos egzistencijos?...

Juk kaip dažnai gyvenime yra žmonių, kurie tikisi iš ateities laimingesnės valandos, saulėtesnio ryto, tačiau jie sutinka kasdien žiauresnį likimą, šiurkštesnes uolas, per kurias tenka eiti nežiūrint, kad jos sužaloja fiziškai, o kartu ir morališkai. Tad ar nebūtų buvę geriau, jeigu to žmogaus gyvenimas būtų pasibaigęs dar tuomet, kuomet jis tikėjosi sulaukti laimės?... Ir kam jis fizinis ir moralinis paliegėlis bėra reikalingas? Yra gyvenime ir sveikų, turtingų žmonių, tačiau jie kartais pasiekia tokį tašką, kad daug geriau būtų tas atvejis, kuomet jie nebestovėtų niekam ant gyvenimo tako ir nebekliudytų nereikalingų asmenybių, tai tuo labiau nereikalingas fizinis ir moralinis paliegėlis, kuris nieko gero gyvenime nebegali suteikti. Tad geriau, kad visi nemalonumai pasibaigtų anksčiau, negu vėliau!

1951. V. 17 d.,
ketvirtadienis.

Šiandien manyje vėl vyrauja dualizmas!

Kaip sunku sunku. Ir kodėl aš turėjau tapti kitiems našta? Nejaugi to būtinai reikėjo?...

Dar praeitais metais tokią pat dieną jaučiausi nerūpestinga, kūrėme ateities planus, svajojome išskristi gyveniman ir jame daug ko rasti gero, tačiau... Šiandien vėl šviečia šilta pavasario saulė, gaivus vėjelis nešioja žiedų dulkes ir visa verda gyvenimu, bet kaip skaudžiai tie visi gamtos akordai liečia sielos gelmes... Kodėl aš nebegaliu būti tokia, kokia buvau prieš metus laiko? Kodėl taip dažnai geliant širdžiai nebeįstengiu nuslėpti nuo žmonių akių, kurie visa tai laiko kažkokiais kaprizais, bet užmiršta tai, kad jie, būdami daug laimingesni ir sveikesni, bet neišlaiko tinkamos nuotaikos. Tad kodėl jie užmiršta tai? Taip, jie geri! Galima sutikti ir su tokia gyvenimo linija.

1951. V. 18 d.
penktadienis

- Argi?...
- Tur būt... Tenka sutikti su tuo.

Nuvyto žiedai, tegu vysta ir lapai!

Ir kodėl likimas taip žiauriai pasityčiojo? Šiandien Tu nejauti nieko širdyje, kaip ir gamtoje, pavasaris nejauti, to, kas slegia mano širdį. O aš? Ne, Tu manęs bei dabartinės mano dvasios būsenos nesuprasi, nes ten, kur linksma, niekas nesupras liūdno, kur turtinga ir puošnu, niekas nepadės ir nepaguos beturčio. Tokia gyvenimo lemtis. Vieniems šypsotis, kitiems kentėti. Bet gera man ir tai, kad aš galiu dėl Tavęs kentėti ir Tu esi laimingas. Džiaukis tuo, kas džiugina Tavo sielą, ieškok to, kas ramins Tavo širdį.

1951.V.24 d.

ketvirtadienis

Ir vėl gyvenimas bėga savo vaga, diktuoja kasdien savo neskelbtus įstatymus, kuriuos mes be murmėjimo turime priimti!

312

1951.V.29 d.

antradienis

Rima diktuoja, o ji rašo:

Juk, juk, juk, mano mielas,
Be Tavęs man ilgos dienos.
Juk, juk, juk nemyli Tu manęs!...

1951.V.31 d.

ketvirtadienis

Gyvenimo keliu keliaujant sutinkame daug bendrakeleivių, į kuriuos esame panašūs ir mes savo geromis ar blogomis ypatybėmis, tad jeigu kartais matome kitus suklydusius, stenkimės padėti iš klaidos išbristi, nes ir mes labai dažnai klystame, o kaip skaudu, kuomet užuot mus pakėlę iš purvo dar daugiau į jį panardina.

1951.VI.3 d.,

sekmadienis

Nusiraminsi tyliai vėl išėjęs.
Nepagalvosi niekad, aš manau,
Kad šitą naktį šitas greitas vėjas,
Kad jįsai neša mano dainą Tau!

Šiandien jau šypsosi birželio saulė, visur ramu, tylu. Bet kodėl nerimsta kartu su gamta išsvargusi siela, kodėl ji veržiasi kartu su saulės spinduliais ten, ilgisi ir blaškosi vienišai!... Ji trokšta kažko švelnaus, kas suprastų ir atspėtų jos troškimus, bet ne daugiau subanalintų gyvenimą, neduotų blogų pavyzdžių. Išėjau partizanų keliu ir

netrokštu jokių asmeninių laimių, neveržiuos į gyvenimo sukurius, tad kam į juos mane nori įtraukti? O kad tie suprastų mano troškimus, kad jie suprastų mano tikrą, nuoširdžią meilę jiems, tai gal tuomet nenorėtų ir nedarytų to, kas jiems suteikia daug džiaugsmo, o kitiems kančią, o dažnai net nusivylimą.

 Nejaugi tiems, kuriuos mylėjau ir tebemyli tyra meile, jau ji nusibodo ar taip įkyrėjo, kad stengiasi padaryti taip, jog iš mano nekaltos meilės virstų niekinga neapykanta?... Argi visur gyvenime taip už meilę atsilyginama?... Nenorėčiau tikėti... bet visa tai rodo gyvenimo rate besisukantieji šešėliai...

Pastaba: toliau rašo Rima Lukšaitė-Kurapka

Geriau paklusty pasaulyje negu pačiai savyje. Tad, šalin pesimizmas, tegyvuoja optimizmas! Keliaudamos tuo pačiu keliu, paduokime viena kitai ranką ir nebebus tas kelias toks jau skaudus. Valio, pirmyn, Aldut! Savo gyvenimo audras privalome nugalėt!

Ukmergė²⁷, 51.06.03

Rima

Nesistebėk manim, nes dažnai gyvenimo kely mes keliame vieni kitus, nors ir patys jame griūvame.

Pastaba: toliau vėl rašo Monika Alūzaitė.

1951.VI.5 d.,
 antradienis

Moteris – bitė

 Rima gano karves, paukštelis lesa vabalą, vabalas slepiasi į žolę, žolė sujuda ir buvęs ant jos pūkelis nuskrenda į nežinią.

Įgėlė kuisys, bet jam dar maža kraujo ir jis nutūpė ant nosies.

Pabudęs vėjelis pūstelėjo ir pajudino medžius, kurie palinko ten, kur juos lenkė. Vėjas užvertė dienoraščio lapą.

Oi, kas įgėlė man į širdį, kad taip ji suskaudo? A, jau žinau! Tai sena pasaka, kuri labai dažnai kartojasi mano širdyje.

Susivėlė plaukai, bet neturiu šukų susišukuoti ir turiu būti kaip aguona papūrusi. Kažkur tolumoje bliauna avis.

Paukštelis giedojo, bet štai sujudino sparnelius ir krito žemėn.

Tolumoje girdisi vaiko verkimas. Nejaugi ir jie turi kančių ir skausmų? O gyvenime,

²⁷ Bunkerio kodinis slapyvardis.

kam tu teiki laimę, jeigu visi verkia?..

Rima nusidilgino kojas ir vos nepravirko, manydama, kad tai suskis²⁸.

Rima pildo trūkumus.

Saulė pasislėpė už debesų.

Medžiai šniokščia.

Taip norisi valgyti.

Nuskrido paukštėlis.

Burnoje sūru, paraudonavo lūpos ir netoli auganti žolė. Už ką?...

- Na žiūrėk, juk tikrai suskis! Kam dar iš manęs juokies! – dejuoja Rima.

Rima liepė paimti jos kūrinį ir žadėjo grįžusi į kambarį jį perrašyti. Na, na, na, Rima eis į „kambarį“, bet pateks į ... dvokiantį urvą.

Štai, panelė Rima vėl kuria. Įdomu, kokias išeis tragedija. O gal drama?

Pamatysime, tik truputis kantrybės.

Šiandien širdy tik Tu,

Šiandien be Tavęs taip nyku...

Vyrai sako:

- Bučiuok mane, bučiuok svajingai,

O man vis tiek, ar tu, ar ji!

1951.VI.6 d.,

trečiadienis

Gan pakilusioj nuotakoj praleista diena²⁹.

1951.VI.7 d.,

ketvirtadienis

Mes esame darbo įrankiai, kurie sveikatą taisome kaldamos mašinėle.

1951.VI.13 d.,

trečiadienis

... O vis dėlto gyvenime būna daug valandų, kada alkanas atstumi duoną,
o aklas išsižadi vadovo...

²⁸ Žemaičių kalboje žodis *suskis* turi kelias reikšmes. Pagal kontekstą, tikėtina, kad suskis čia reiškia niežus.

²⁹ Įrašas parašytas pieštuku.

1951.VI.19 d.,
antradienis

Sese, kodėl tu suklupai po niekšinga priešo letena, kuri nuplauta tavo brolių ir sesių ašaromis, nuo kurios tebelauša Tavo tautiečių kraujas? Nejaugi Tavo ta švelnutė ir jautri siela liko tuščiu kiautu? Tu, brangioji, padarei ne visiškai apgalvotą žingsnį, kurio gėdos niekas niekuomet nebenuplaus. Dieve, kaip nyku ir baisu!...³⁰

1951.VI.21 d.
penktadienis

Yra žmonių, kurie smeigia durklą į širdį ir liepia grožėtis po rankena.

1951.VI.28 d.
ketvirtadienis

„Kažkieno“ rankose verkia muzika, savo švelnučiais akordais liesdama širdies gelmes ir siela tyliai tyliai verkia it kūdikis. Norėtusi išlieti visą savo susikaupusį skundą, norėtusi nuraminti išvargusią sielą, pasiguosti kam nors, nusiraminti, išgirsti tikrą užuojautos žodį, kas prikeltų iš ademonijos ir užmiršti, užmiršti gyvenimo pelkes, purvynus ir dumblius. Bet kam guostis? Kam atverti savo širdies žaizdas?!... Nejaugi mano skausmas iš visų didžiausias, kad aš turiu jį kam nors išlieti? Ne! Labai dažnai matau liūdnas Tavo akis, matau ir suprantu Tavo kančias, kurias Tu išgyveni, be priekaišto ir skundo. Kartais kažkoks keistas jausmas paliečia širdį, norėtusi prisiglaust prie Tavo išvargusių smilkinių, pasiimti Tavo kančias, kad visa tai sunkia našta nebeslėgtų Tavo gyvenimo naštos iškankintą širdį, bet... Tu moki nuslėpti savo skausmus ir atimti pasiryžimo jausmą. Ir Tu tyliai kasdien daugiau kenti.

Pažvelgus į Tavo kančias, be priekaišto sutinku savąsias. Mano kančia tai maža dalelė Tavo kančios.

Liepos 3 d.,
antradienis

Skaitau V. Hugo „Vargdienius“

Žinau, kad paukščiai neatneš man laimės iš padangių

Pavasariui nuliūdus kam skausmą aš dainuosiu?...

Todėl noriu sugrįžti į tėviškę taip brangią

Ir ten be jokios ašaros numirti pavėsyje po gluosniu...

(Iš P³¹. laiško)

³⁰ Šio įrašo kontekstas nėra aiškus. Tikėtina, kad Monika Alūzaitė retoriškai kreipiasi į kažkokią partizanus išdavusią buvusią pagalbininkę.

³¹ Tapatybė nežinoma.

Liepos 4 d.,
trečiadienis

Norėjau rožių Tau priskinti,
Bet neradau žiedų,
Norėjau širdį atiduoti,
Bet ir ta pilna žaizdų.

liepos 7 d.,
šeštadienis

Nežinau, kodėl taip jau kelinta diena gelia širdį. Dieve, nejaugi tai būtų koks baisus nujautimas?.. Ne! Ne! Negali būti!

Pastaba: toliau, iki kito įrašo, palikta daug tuščių lapų. Kitas įrašas parašytas Igno Čėsnos-Benamio.

Miela sese³²,

Įsibrovęs į Tavo asmeninio dienoraščio puslapius, tiek įsidrąšinau, kad [neįskaitoma] lapą po lapo, bent tame rašytų žodžių banale tikėdamasis palikti Tau bent kokį prisiminimą apie savo kuklią ir, gal bent, mažai kam [neįskaitoma] būtybę.

Nuo pat pirmųjų susitikimų stebėjau Tave ir kada beveik dinamiškai išsivystę aplinkybės privertė Tave pereiti į pogrindį tą Tavo žingsnį labai savotiškai vertinau, apie tai tegu...

Kas nėra gyvenęs partizaninėse sąlygose, nėra kentęs tą juodą vargą, vargu teisingai įvertina mus. Kaip ir visų, taip ir mūsų gyvenime yra užkulisiai, kuriuose vyksta tai, kas eiliniam civiliui piliečiui neprieinama. Kada mus pamatei pirmą kartą, mes buvome gerai nusiteikę, kas Tau sukėlė nuostabą ar panašų jausmą, ką aš supratau iš vieno Tavo laiško, kurį buvai parašiusi, kai aš dar dirbau ŽŠ³³. Vėliau ... bėgo dienos, visa tai liko pergyventi pačiai, žinok, kaip yra pasakęs Goethe, gyvenimas ne visada saldžios košės šaukštą mums pateikia, bet ir kietą riešutą, kurį dažnai sunku perkrimsti. Taigi, nors ir kažkaip viliojančiai bežaistų saulės spindulys, nors pradės ir pirmosios pavasario žibutės kelti savo melsvas galvutes, bet kiek mažai tu malonumų teks mums, nes esame lyg aname romane paskutiniai mohikanai ir kartu su savimi nešame geresnio gyvenimo viltį, lyg kibirkštį, kuri turės įsiliepsnoti į didelį laužą. Esame lyg žvakutės, kurios degame vėjo blaškomos. Pagaliau ar ir visas žmogaus gyvenimas nėra panašus į pelkių žiburėlį, kuris klajoja benamis, kol jam lemta išlikti kartu su pirmaisiais šiais atspindžiais.

³² Tai Igno Čėsnos-Benamio laiškas Monikai Alūzaitei, įrašytas dienoraštyje.

³³ Žemaičių apygardos štabas.

Kam taip liūdnei? Geriau aš Tau parašysiu, kad gyvenimas – mokykla, o mes negabūs mokiniai, kurie nieko jame neišmokstame ir nežiūrint išstobulėjusios technikos, literatūros, meno, mokslo šedevrų, nedaug skiriamės nuo pirminių žmonių. Ar ne tiesa?

Baigiu, sese, o pabaigai Tau palinkėsiu, kad visur, visada būtum dora lietuvaitė, kad nei kietas gyvenimas, nei kiti atributai sutinkami gyvenimo kelyje, nesušiurkštintų Tavo sielos, o ją išlaikytum savitą, neveikiamą jokių pašalinių įtakų, kad praėjus vargo ir kančių metams grįžtume į savo tėviškes, kur mus pasitiks nauji darbo barai – kūryba naujo gyvenimo. Statysime gyvenimą tokį, kad nebūtų jame nei išnaudotojų, nei išnaudojamųjų, o visi būtume Broliais – Sesėmis, mielais savo motinos – Tėvynės vaikais.

„Birutė“ 51.03.05

Benamis

317

Pastaba: toliau rašė Liudas Rekašius-Vėtra.

Prisimink!³⁴

Kad galėčiau diemedžio šakele

Tai apginčiau ją nuo pražūties

Kad jos nepalaužtų likime gyvenant

Kad jos nenuneštų blogiausiais keliais...

1951-IV-11 d.

Ukmergėje

* * *

Ne vienas beržas palinkęs nuo vėjo –

Ne vienas vakaras gražus

– Jų tūkstančiai...

Tiktai mirtis viena, gyvenimas mums vienas

Tiktai džiaugsmas pasaulyje

laikini...

---"---

Kol pavasario saulė mums juokias,

Ir gyvenimas pilnas jausmų,

Nenustokim džiaugsmingai šipsotis

Nors širdis ir prislėkta skausmų.

---"---

Ukmergė

01-04-12 d.

³⁴ Įrašyta lapo šone pasvirai.

Audrai
Jūsų brolis
Vėtra

Pastaba: toliau palikta nemažai tuščių lapų. Paskutinį įrašą, tikėtina, rašė Ignas Čėsna-Benamis.

Kasėjo praėjo negrįš atgalios,
Ir niekas negali praeities sugrąžinti
Tai kodėl širdžiai ramumo neduot
Ir ją atminimais kankinti
„Ukmergė“
1951 m. IV mėn.